

SÖZÜN İNCELiĞİ - I

Uzun ince bir yoldayım
Gidiyorum gündüz gece
Bilmiyorum ne hâldayım
Gidiyorum gündüz gece

Dünyaya geldiğim anda
Yürüdüm aynı zamanda
İki kapılı bir handa
Gidiyorum gündüz gece

Uykuda dahi yürüyom
Kalkmaya sebep arıyom
Gidenleri hep görüyom
Gidiyorum gündüz gece

- Edebiyat
- Metinlerin Sınıflandırılması
- Edebiyatın Güzel Sanatlarla ve Diğer Disiplinlerle İlişkisi

ANAHTAR KAVRAMLAR

- günlük dil
- edebî dil
- gerçeklik
- kurmaca
- açık ve örtük ileti
- yaratıcılık
- hayal gücü
- imge
- sembol
- çağırışım

İLİŞKİLENDİRME

Öğrencinin ortaokul öğrenme yaşantılarında edindiği paragraf türleri, metin türleri, yazılı ve sözlü anlatım aşamaları, yazım ve noktalama kuralları, Türkçenin ses bilgisi ile ilgili bilgi ve beceriler bu tema içeriğine temel oluşturacağından işleyiş içinde konu anlatımı olarak verilmiştir.

YENİ MAARİF MODELİ ÇIKTILARI

Bu tema içerisinde günümüze yakın eserlerden örneklerle Yeni Maarif Modeli'nin belirlediği çerçeveye dikkate alınarak öğrencilerin aşağıdaki çıktılara ulaşması hedeflenmiştir.

- Edebî söyleyiş ile günlük dil farkını anlar.
- Edebî metinleri sınıflandırır.
- Edebiyatın güzel sanatlarla ve diğer disiplinlerle ilişkisini fark eder.
- Edebî eserlerdeki her sözün incelikte seçildiğinin farkına varır.
- Sözcüğün ve söz öbeklerinin kazandığı anlamları fark eder.

Sınıfınızda bir edebiyat atölyesi düzenleyeceğinizi hayal edin. Bu atölyede şiir, öykü, deneme vb. türlerde çalışma alanları olacaktır.

Etkinlik 1

a. Atölyeniz için bir afiş tasarlayacak olsanız ne gibi görseller ve yazı tipi kullanırdınız?

b. Çalışma alanı olarak hangi yazı türlerini seçerdiniz, nedenleriyle açıklayınız.

c. Atölyenizi süslemek için aşağıdakilerden hangisini seçerdiniz, nedenleriyle yazınız.

Edebiyat, yazarların meydana getirdiği bir cumhuriyettir.

1

Yaşamı güzelleştiren, insanı hayata bağlayan, öz duygularla zenginleştiren, edebiyattır.

2

Edebiyat yüzümüze tutulmuş bir aynadır; renkliliklere, farklılıklara rağmen aynada gördüğümüz esasında bizim aksimizdir.

3

Zihnimiz için edebiyat, kuşun kanatları gibidir.

4

Edebiyat bize yaşamadığımız, yaşayamadığımız ya da yaşayıp da farkına varamadığımız hayatlar hediye eder.

5

Hiç kuşkusuz edebiyat olmasaydı insanın pek çok yanı gizli, örtük kalacak; tutkularımız, hayallerimiz ortaya çıkmayacaktı.

6

Okuyorum, öyle ise varım.

7

Edebiyat, hayatı taklit etmez; hayatın önünde gider, ona istediği biçimi verir.

8

d. Atölyenizdeki çalışmalar sırasında hangi kitapları kullanmak isterdiniz?

OKUMA: ŞİİR

Etkinlik 2

Dönülmez akşamın ufkundayız. Vakit çok geç
Bu son fasıldır ey ömrüm nasıl geçersen geç
Cihana bir daha gelmek hayal edilse bile
Avunmak istemeyiz öyle bir teselliyle
Yahya Kemal Beyatlı

Sana büyük caddelerin birinde rastlasam
Elimi uzatsam tutsam götürsem
Gözlerine baksam gözlerine konuşmasak
Anlasan
Elimi uzatsam tutamasam
Olanca sevgimi yalnızlığımı
Düşünsem hayır düşünmesem
Senin hiç haberin olmasa
Gülten Akın

Anısı biz olalım bu sokakların
Ve hiç durmadan yağmur yağsın
Biz gürültüsüz sözcükler bulalım
Sarmaşıklar fısıldaşsın yine
Gidersek birlikte gideriz
Yeni sevinçler buluruz hüzne benzeyen
Ahmet Telli

Gün doğmadan
Deniz daha bembeyazken çıkacaksın yola
Kürekleri tutmanın şehveti avuçlarında
İçinde bir iş görmenin saadeti
Gideceksin
Gideceksin ırıpların çalkantısında
Balıklar çıkacak yoluna, karşıcı
Sevineceksin
(ırıp: Büyük balık ağı)
Orhan Veli Kanık

Yasin okunan tütsü tüten çarşılardan
Geçerdi babam
Başında yağmur halkaları
Anam yeşil hırkalar görürdü düşünde
Daha ilk güzelliğinde
Alnını iki dağın arasına germiş
Bir devin göğsüne benzer
Göğsünden dualar geçermiş
Cahit Zarifoğlu

Dünyayı verelim çocuklara hiç değilse bir gün-
lüğüne
allı pullu bir balon gibi verelim oynasınlar
oynasınlar türküler söyliyerek yıldızların ara-
sında
dünyayı çocuklara verelim
kocaman bir elma gibi verelim sıcacık bir
ekmek somunu gibi
hiç değilse bir günlüğüne doysunlar
bir günlük de olsa öğrensün dünya arkadaşlığı
çocuklar dünyayı alacak elimizden
ölümsüz ağaçlar dikecekler
Nazım Hikmet

- Verilen şiirlerden sevdiğiniz dize ya da bölümleri sınıfta paylaşınız.
- Sevdiğiniz dizeleri, günlük ifadelerden ayıran nedir sizce?
- En sevdiğiniz şiir parçasına öykünerek bir şiir de siz yazmayı deneyiniz.

Etkinlik 3

Ahmet Muhip Dıranas'ın *Kar* isimli şiirini çevrim içi video sitelerinden bulunuz.

a. Şiiri dinlemeden önce şiirin isminden hareketle içeriğinin ne olabileceğini tahmin ediniz.

b. Dinlediğiniz şiirden aklınızda kalan dizeleri yazınız.

c. Dinlediğiniz şiirin sizde uyandırdığı duyguları anlatan bir görsel çiziniz.

Kar tanesi, yeterli bir boyuta ulaşan tek bir buz kristalidir. Başka kar taneleriyle birleşebilir ve daha sonra Dünya atmosferine kar olarak yağar. Kar tanelerinin boyutu, şekli ve yoğunluğu oluştuğu sıcaklıkla ilişkilidir. Bir tek kar tanesi içinde yüzlerce ve hatta binlerce kar kristali bulunabilir. Kar, 0 °C'nin altındaki sıcaklıklarda daha küçük, 0 °C'nin üstündeki sıcaklıklarda ise daha büyük boyutta yere ulaşır. Karın rengi, kristallerinin Güneş ışığını tamamen yansıtmasından dolayı beyazdır. Atmosferde kirleticiler bulunuyorsa kar, kirleticiler rengine sarı veya kırmızıya dönüşebilir. Hava kütlelerinin sıcaklık ve mutlak nem oranlarına göre kar taneleri, çeşitli şekillerde düşer.

d. Dinlediğiniz şiirle yukarıdaki metni, sizde bıraktığı etki üzerinden karşılaştırınız.

Şiir	Metin

HAZIRLIK

Şiirin başlığından ve aşağıdaki görsellerden hareketle şiirin içeriği ile ilgili tahminde bulununuz.

ÇOBAN ÇEŞMESİ

Derinden derine ırmaklar ağlar
Uzaktan uzağa çoban çeşmesi
Ey suyun sesinden anlıyan bağlar
Ne söyler şu dağa çoban çeşmesi

Göynünü Şirin'in aşkı sarınca
Yol almış hayatın ufuklarınca
O hızla dağları Ferhat yarıncı
Başlamış akmağa çoban çeşmesi

O zaman başından aşkındı derdi
Mermeri oyardı, taşı delerdi
Kaç yanık yolcuya soğuk su verdi
Değdi kaç dudağa çoban çeşmesi

Vefasız Aslı'ya yol gösteren bu
Kerem'in sazına cevap veren bu
Kuruyan gözlere yaş gönderen bu
Sızmadı toprağa çoban çeşmesi

Leyla gelin oldu, Mecnun mezarda
Bir susuz yolcu yok şimdi dağlarda
Ateşten kızaran bir gül arar da
Gezer bağdan bağa çoban çeşmesi

Ne şair yaş döker ne âşık ağlar
Tarihe karıştı eski sevdalar
Beyhude seslenir, beyhude çağlar
Bir sola, bir sağa çoban çeşmesi

Faruk Nafiz Çamlıbel

Etkinlik 4

- a. Okuduğunuz *Çoban Çeşmesi* adlı şiirde geçen sözcüklerin ve söz öbeklerinin sözlük anlamları aşağıda verilmiştir. Bu kelimelerin sözlük anlamlarıyla şiirde kullanıldıkları anlamları karşılaştırıp tablodaki uygun yerleri işaretleyiniz.

Sözcükler	Anlamlar	Geçtikleri Dize	Kullanılan Anlam	
			Aynı	Değil
yol almak	Yolda ilerlemek	Yol almış hayatın ufuklarınca		
derdi başından aşkın	Birçok sorunu bulunan	O zaman başından aşkındı derdi		
yanık	Yanmış olan	Kaç yanık yolcuya soğuk su verdi		
sızmak	Yorgunluk vb. sebeplerle kendinden geçerek uyuyakalmak	Sızmadı toprağa çoban çeşmesi		
tarihe karışmak	Unutulmak, yalnız adı kalmak	Tarihe karıştı eski sevdalar		
sevda	Aşırı ve güçlü tutku, istek	Tarihe karıştı eski sevdalar		
beyhude	Yararsız	Beyhude seslenir, beyhude çağlar		

- b. Şiirde geçen kişi isimleri size neler çağrıştırıyor, bu isimlerin şiirde kullanılma sebepleri sizce ne olabilir açıklayınız.

- c. Şiire göre çoban çeşmesinin hayatında neler değişmiştir, açıklayınız.

- d. Şiirde geçen doğaya ait unsurlar nelerdir, yazınız.

- e. Şiirden hareketle çoban çeşmesinin nitelikleri hakkında bilgi veriniz.

- f. Siz de kendi hayatınızda önemli yer tutan bir nesne ya da mekân seçip onun hakkında şiir yazmayı deneyiniz.

OKUMA METNİ

Sanat: İnsanın, yaratılışında kendisine bahşedilen yeteneğe eğitim, uygulama ve özel deneyim yoluyla kazanılan beceriyi de katarak, doğada görülenleri kısmen değiştirerek, çoğaltarak, onlara yeni boyutlar kazandırarak “taklit” yoluyla yaptığı özel bir “üretim”. Çok bilinen bir ifadeyle söylenirse sanat, “insanda estetik duyguları ve güzellik zevkini uyandıran güzel eserler” ortaya koyma faaliyetidir.

Prof. Dr. Orhan Okay; efradını cami, ağyarını mani bir tanıımı yapılamayan sanatın “birbirine benzeyen, birbirine zıt, birbirini tamamlayan, objektif, subjektif, metafizik, sosyalist, pragmatist, vitalist” yüzlerce tarifi içinden aşağıdakileri sıralar.

Zihindeki bir tasavvuru ortaya koymak için gösterilen bir maharettir.

Sanat, zekânın malzemeyi kullanmasıdır.

Sanat, insanın tabiata katılmasıdır.

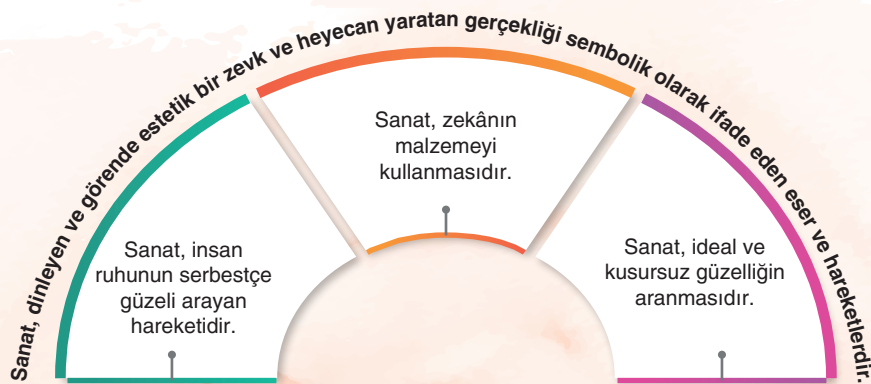
Sanat, tabiatın taklididir.

Sanat, maddeye giren ve onu kendi şekline sokan fikirdir.

Sanat, bir karışıklığa düzen vermektir.

Sanat, bir oyundur.

Sanat, ideal ve kusursuz güzelliğin aranmasıdır.

Sanat ve Edebiyat Yazıları, s. 17-18.

“Bir duygu veya düşüncenin maddi bir malzemede veya sesten veya sözden faydalanmak suretiyle heyecan ve hayranlık uyandıracak şekilde ifadesi” olan sanat, sadece insan içindir ve insanidir. İnsanı değiştiren, olgunlaştıran, ufkunu açan en tesirli etkenlerden biri, belki de birincisi sanattır. Değiştiren, güzelleştiren sanatın değiştiriciliği bazen yıllar, yüzyıllar alabilir. Ama temelden ve derindendir. Birçok insanın aklına ve hayaline gelmeyen birçok şeyi, hayatın binbir yüzünü, yine bir insan “yaratım”ı olan sanat duyurur.

Sanat eseri: “Bir toplumun sosyal gerçeklerini ve ideal edindiği değerleri didaktik olmaksızın yaratıcısının perspektifinden sunan, içinde yaşadığımız kargaşaya bir düzen getiren (hiç değilse getirmeyi amaçlayan), bu düzen duygusunu içimizde de uyandırarak bizi önce kendimizle sonra da toplumla barıştıran organik bir bütündür.” (T. S. Eliot) Sonsuza ve sonrasızlığa kalan hakiki sanat eserleri, bazen insan için bir yaşama rehberidir. Bu kabil eserler, insana kendini aşıtıp hayatımızı zenginleştirir. Gerçek sanat eserinin özellikleri, Sezai Karakoç’un düşüncelerinden yararlanılarak aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- ▶ İnsanı değiştirmeli, çarpıp büyülemelidir.
- ▶ Dış dünyayı, yaşadığımız hayatı olduğu gibi aktarmamalıdır.

- Yaratılanın değil, yaratışın taklidi olmalıdır.
- Ne hissin ne de fikrin baskısı altında bulunmalıdır. Her ikisine de “altın” oranda bünyesinde yer vermelidir.
- Ne toplum ne de sanat için hem her ikisi için hem de sanatkâr için ortaya konmuş olmalıdır.
- İnsanın kalbiyle yakından ilgili olmalıdır.
- Fazlalık ve eksiklikten uzak bulunmalıdır.
- Okuru, her hâlükârda kendine baktırabilmeli/çekebilmelidir.

Bu sıralanan özellikler, halis sanat kaygısıyla yaratılan “pür sanat” eserlerinde bulunur. Bir fikre angaje, bir fikrin esiri olmuş, salt ideolojilere hizmet etmek üzere ortaya konan angaje sanat ürünlerinde bu gibi özelliklere rastlamak mümkün değildir.

Sanatkâr: Sanatçı, sanat adamı. Güzel sanatların herhangi bir dalında başarı gösterip adını kayıtlara geçiren kişi. Duyduklarını duyurması bakımından sanatkâr; diğer insanlara benzemez, o evvela bir misyon ve ruh adamıdır. Ona bağlılanan özel yetenek ve seçkin ruh, sanat eserini yaratır.

Sanatkâr sıfatını hak eden kişi, âlemin ve cümle yaratılmışın özüne vâkıf olabilecek derecede bilgi ve irfan sahibidir. Bu donanım ve teçhizatla, bu bilgi ve sezgi ile hayatın sırrını arar. Temizleyen ve yücelten biridir o. Sanatçı, ideolojilerin ve grupların kölesi değildir. Kelimenin tam anlamıyla hür olan sanatkâr, bütün dünyevi menfaatlerin inadına eser vermelidir. “Sanatçı, çizgilerin, renklerin ve biçimlerin büyüğü dilini bize öğretirken tabiatı güzelleştirir.” Namını, şanını, şöhretini bilhassa yaşadığı dönemde geniş kalabalıklara duyurmasıyla koşut değildir sanatçının büyüklüğü.

Sanat Ansiklopedisi’nin aynı maddesinde şu satırlar kayıtlıdır: “Sanatkâr olmak için büyük bir sanat duygusuna ve o duyguyu başkalarına intikal ettirebilecek bir ifade kabiliyetine ve iktidara malik olmak icap eder. (...) Bir mimar, bir ressam veya heykeltıraş, sanattaki kabiliyet ve hassasiyetine bakılmaksızın sanatkâr sayılırsa da buna layık olmayanlara sanatkâr dememek daha doğru olur. Bugün bizde biraz malumatı olan herkese üstat denilmesi gibi sanatla uğraşan her şahsa da sanatkâr denilmesi manasızdır.”

Güzel sanatların dışında kalan diğer mesleklerle/sanatlarla uğraşanlara ve onlarda kabiliyeti, becerisi olanlara **zanaatkâr** denir.

Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*

Etkinlik 5

a. Parçada geçen sanat tanımlarından size en uygun geleni hangisidir?

b. Parçada geçen “İnsanın kalbiyle yakından ilgili olmalıdır.” cümlesini yorumlayınız.

c. Parçada sanatkâr ile zanaatkâr ayrımı nasıl yapılmaktadır?

Etkinlik 6

NİLÜFER

Ben oraya koymuştum, almışlar
 Arasına sıkışık saatlerin
 Çıkarır bakardım kimseler yokken
 Beni bana gösterecek aynamdı, almışlar
 Kışken ilkyaz, sularımda açardı
 Buzlu dağlar gerisine kaçırarak ne vardı
 Eski defterlerde sararırmış yaprak
 Beni bana gösterecek anlamdı, almışlar
 Bir ışıktı yanardı gecelerde
 Akşam, çiçekler uykuya yattı
 Sardı karşı kıyıları karanlık
 Beni bana gösterecek lambamdı, almışlar

Behçet Necatigil

a. Okuduğunuz metne göre *Nilüfer* isimli metni şiir yapan özellikler nelerdir, yazınız.

b. *Nilüfer* adlı şiire hâkim olan duyguyu yazınız.

c. *Çoban Çeşmesi* ile *Nilüfer* şiirlerini doğayı yansıtmaya şekillerine göre karşılaştırınız.

d. Okuduğunuz metne göre Behçet Necatigil neden sanatkar olarak nitelendirilebilir, yazınız.

a

Faruk Nafiz Çamlıbel (1898-1973)

- ➡ "Memleket Edebiyatı" anlayışının önde gelen isimlerinden şair, öğretmen ve siyasetçidir. Orhan Seyfi Orhon, Enis Behiç Koryürek, Halit Fahri Ozansoy ve Yusuf Ziya Ortaç ile Beş Hececiler (Hecenin Beş Şairi) olarak adlandırılan grupta yer alır.
- ➡ Bireysel konuları işleyen ilk şiirlerinde aruzu kullanmış, Millî Edebiyat'la birlikte memleket edebiyatına yönelmiş ve aruzun yanı sıra heceyle de yazmaya başlamıştır.
- ➡ Halk deyimlerinden ve söyleyiş özelliklerinden sıklıkla yararlanmıştır.

- ➡ Derin bir memleket sevgisi görülen şiirlerinde coşkun bir lirizmle sade, akıcı bir dil kullanılmıştır.
- ➡ Şiirlerinin başlıca temaları; aşk, özlem, kahramanlık, ölüm ve tabiat olmuştur.
- ➡ *Han Duvarları* adlı şiirinde öğretmenlik için Kayseri'den Ankara'ya giderken yolda edindiği izlenimleri ustaca aktarmıştır.
- ➡ "Sanat" adlı şiirinde, memleket edebiyatının temel felsefi yaklaşımını ortaya koymuş; kozmopolit, Batıcı, millî benliğini kaybetmiş olanlara karşı Anadolu kaynaklı Türk İslam kültürünü, sanatını ve dünya görüşünü öne çıkarmıştır.
- ➡ *Çoban Çeşmesi* ve *Akarsu* ile Anadolu insanını, içinde yaşadığı toprağın macerasıyla birlikte şiirleştirerek memleket edebiyatına ait güzel örnekler vermiştir.

ÖNEMLİ ESERLERİ

- ➡ **Şiir:** *Han Duvarları, Şarkın Sultanları, Dinle Neyden, Gönülden Gönüle, Suda Halkalar, Bir Ömür Böyle Geçti...*
- ➡ **Tiyatro:** *Yayla Kartalı, Dev Aynası, Kahraman...* **Roman:** *Yıldız Yağmuru...*

Behçet Necatigil (1916-1979)

- ➔ İstanbul doğumlu şair, öğretmen ve çevirmendir. Pek çok şiirinde dış dünyadan kaçıp evlere sığınma eğilimi, onun edebiyat çevrelerince “evlerin şairi” olarak anılmasını sağlamıştır. Daha sonra yazdığı şiirlerde uzun dizelerle yeni bir üslup arayışına yönelmiştir.
- ➔ Ev, aile, çevre, gündelik hayat, orta hâlli insanın meseleleri, aşk, ölüm, çocukluk özlemi, yalnızlık, yaşlılık ve kentleşmenin ortaya çıkardığı problemleri şiirine yansıtmıştır.
- ➔ Şiirlerinde karamsarlık, hüznün, acı, sıkıntı ve kötümserlik yoğun şekilde hâkimdir.
- ➔ Geleneğe önem vermiş; şiirinin mayasında Yunus Emrelerin, Âşık Paşaların, Fuzuli ve Karacaoğlanların bulunduğunu belirtmiştir.
- ➔ Şiirin yanı sıra radyo oyunları yazmış, edebiyatla ilgili sözlük çalışmaları da yapmıştır.

ÖNEMLİ ESERLERİ

- ➔ **Şiir:** *Kapalı Çarşı, Çevre, Evler, Arada, Dar Çağ, Yaz Dönemi, Divançe, Sevgilerde*
- ➔ **Radyo Oyunu:** *Yıldızlara Bakmak, Gece Aşevi, Üç Turunçlar*
- ➔ **Sözlük:** *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü, Küçük Mitoloji Sözlüğü*

Etkinlik 7

Siz bu şairlerden hangisinin sanat anlayışı ile şiir yazmak isterdiniz? Gerekçeleriyle söyleyiniz.

.....

.....

.....

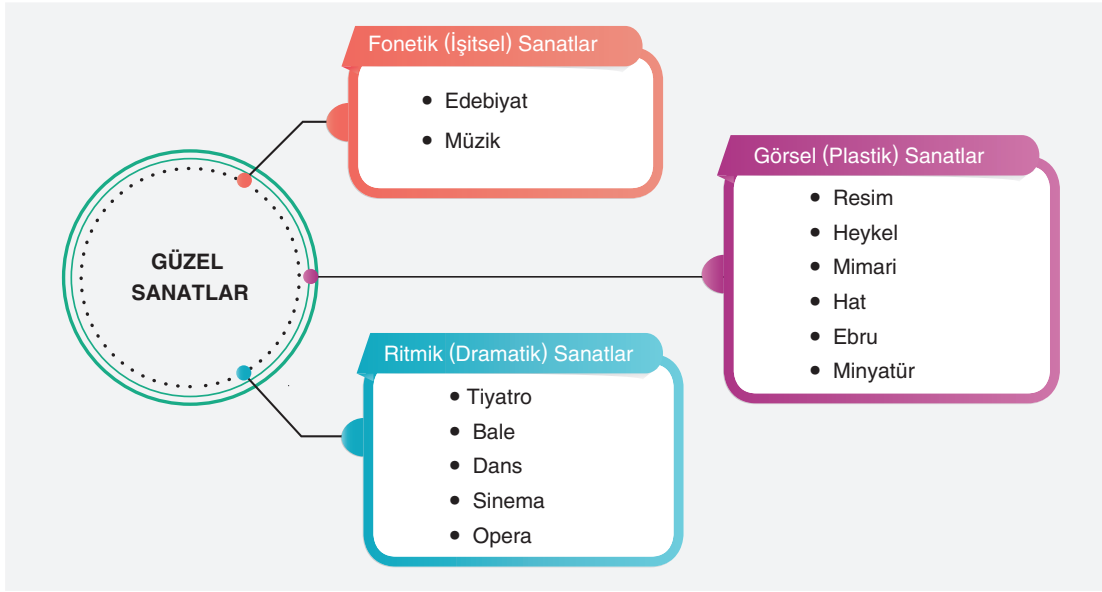
.....

.....

EDEBİYATIN GÜZEL SANATLAR İLE İLİŞKİSİ

Görsellerdeki güzel sanatların kendilerini ifade ediş şekilleri arasındaki farklar nelerdir, tartışınız.

- İnsanda coşku ve hayranlık uyandıran edebiyat, müzik, resim, heykel, mimarlık, tiyatro gibi estetik his uyandıran etkinlikler **güzel sanatlar** olarak adlandırılır.
- Edebiyat da güzel sanatların bir dalıdır. Diğer sanat eserleri gibi edebiyatın da amacı, insanda estetik duygular uyandırmaktır. Edebiyatın güzel sanatlar içinde değerlendirilmesinin dayanakları aşağıda verilmiştir.
 - İnsanı konu alması
 - İnsan tarafından ortaya konması
 - Estetik duygu uyandırmayı amaçlaması
- Güzel sanatlar sınıflandırılırken eserlerde kullanılan malzeme ölçütü olarak alınmıştır. Geleneksel sınıflandırma yöntemine göre güzel sanatlar; görsel (plastik), işitsel (fonetik) ve olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır.
 - Fonetik (işitsel) sanatların malzemesi Edebiyatın malzemesi dil olduğu için edebiyat, fonetik sanatlar içinde yer alır.
 - Görsel (plastik) sanatlar, maddeye biçim veren sanatlardır. Bu madde; mermer, boya, taş vb. olabilir.
 - Ritmik (dramatik) sanatlarda ise harekete biçim verilir. Bu sanat dalında hareketin yanında işitsel ve görsel öğeler de bulunur.

DİFnot

- Sanat ile zanaat farklı kavramlardır. Öğrenim, deneyim, ustalık ve kabiliyet gerektiren; insanın maddeye olan ihtiyacını karşılayabilmesi için yaptığı işlere **zanaat** denir.
 - Sanatta yaratıcılık esastır.
- Zanaatta yetenek, beceri ve usta-çırak ilişkisine dayalı bir eğitim söz konusudur.
 - Sanat eserinin bir eşi daha yoktur.
- Zanaat eserinin aynısından çok sayıda yapılabilir.
 - Sanat güzel olanın peşindedir, sanatın faydalı olmak gibi bir zorunluluğu yoktur.
- Zanaatın temel amacı faydadır.

Etkinlik 8

Aşağıdaki görsellerin hangi sanat dalları ile ilgili olduğunu ve bu sanat dallarının kullandıkları malzemeleri boş bırakılan yerlere yazınız.

a.

b.

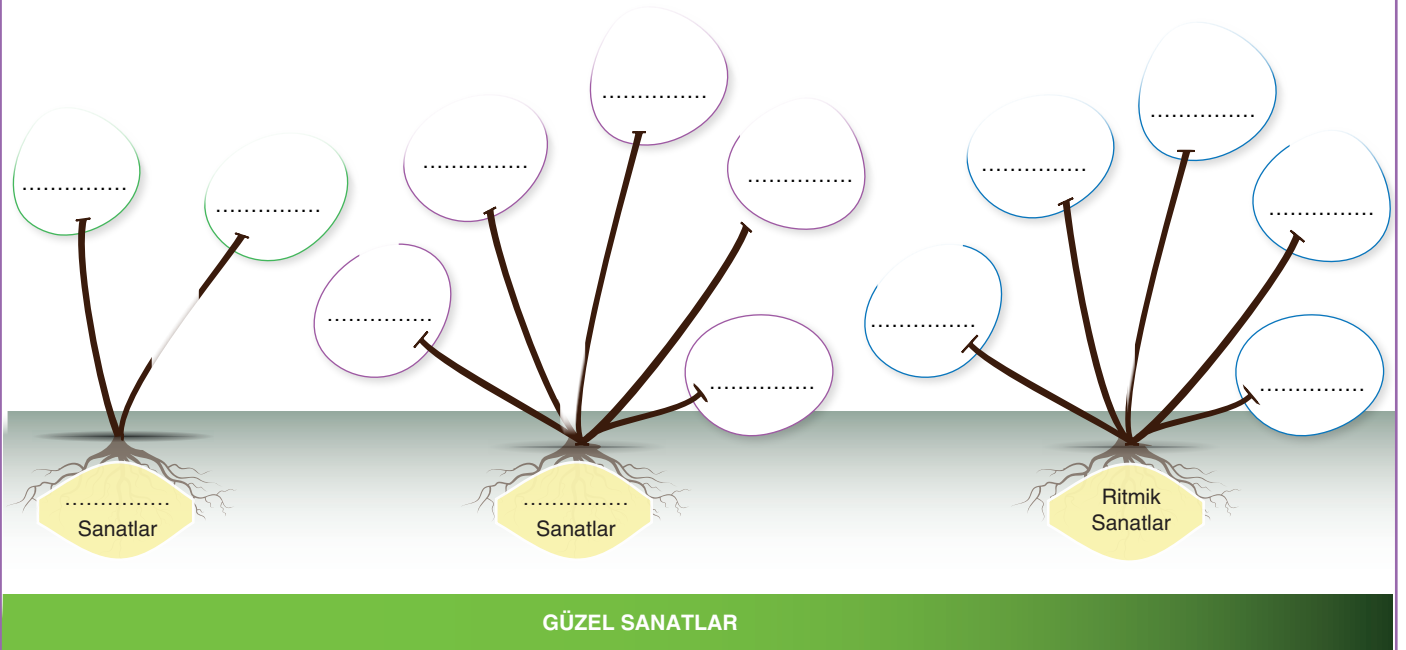
c.

d.

Etkinlik 9

Aşağıdaki şemada boş bırakılan yerleri uygun sözcüklerle tamamlayınız.

Etkinlik 10

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun sözcüklerle tamamlayınız.

- Bale, hareketin biçimlendirildiği sanatlardandır.
-, üç boyutlu sanatlardandır.
- Edebiyat, kullandığı malzeme bakımından sanatların bir dalı kabul edilir.
- Mimari, ebru, hat gibi sanatlar sanatlardır.
- Güzel sanatlar sınıflandırılırken dikkate alınan ölçüt

Etkinlik 11

- Hümevra'dan *Sessiz Gemi* şarkısını dinleyiniz.
- Yahya Kemal'in *Sessiz Gemi* şiirini okuyunuz.

SESSİZ GEMİ

Artık demir almak günü gelmişse zamandan
Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan

Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol
Sallanmaz o kalkışta ne mendil ne de bir kol

Rıhtımda kalanlar bu seyahatten elemli
Günlerce siyah ufka bakar gözleri nemli

Bîçare gönüller! Ne giden son gemidir bu
Hicranlı hayatın ne de son matemidir bu

Dünyada sevilmiş ve seven nafile bekler
Bilmez ki giden sevgililer dönmeyecekler

Birçok gidenin her biri memnun ki yerinden
Birçok seneler geçti; dönen yok seferinden

Yahya Kemal Beyatlı

- Hümevra'nın *Sessiz Gemi* şarkısı, Yahya Kemal'in *Sessiz Gemi* şiiri ve yandaki resimden hareketle edebiyat ve resmin ifade biçimlerini karşılaştırınız.

HAZIRLIK

a. Edebiyat sözcüğünün sizde çağrıştırdığı anlamlar nelerdir?

b. Düzyazı ile şiir arasında ne gibi farklar vardır, tartışınız.

c. “Edebiyat, dilin sanatsal işlevi ile kullanıldığı bir iletişim alanıdır.” cümlesinden ne anlıyorsunuz, açıklayınız.

OKUMA METNİ

DÜNYA, KELİME VE ŞAİR

Sanatçı daima birtakım maddelerle çalışır; taşla, renkle veya kelime ile inşa eder. Fakat özellikle şairin elinde kelime sanatı, en merak edilmeye değer meselelerden biridir. Bir bakıma dil, elimizdeki aletlerin en pratiğidir; dil, günlük ve faydacı işler için insanlar arasında zorunlu bir anlaşma aracıdır. Bununla beraber pratik tarafı ile anlamı bir yana bırakıldığında dil, eldeki araçların en ele avuca sığmaz olanı, en özlüsüdür. Dil, müzik kadar kaçamak ve ürperticidir. Şairin kullandığı madde ile kıyaslanınca ressamın elindeki renk ve çizgi, dayanıklı, anıtsal kalır. Bütün edebî şekiller, bunların hepsinden fazla da şiir, melez bir sanat sayılabilir. Bir bakıma şiir sanatı, etkisi belli bir dilin kelimelerinde cisimleşmiş seslere, ton ve melodiye dayanan bir müzik sayılabilir. Bir başka bakıma ise şiir sanatı, içinde dikkati dağıtan veya toplayan bir müzik etkisinin bulunduğu bir anlatış sayılabilir. Her iki durumda da hayale hitap eden sürükleyici bir anlatış, şiir sanatının esas karakterini oluşturur.

Bir ses ve anlatma sanatı olan şiirin almış olduğu bu çifte yön, dilin âdeta iki yüzlülüğünü ve bütün edebî şekillerin başlangıçtan beri içine düşmüş olduğu yol ayrımını gösterir. Öteden beri dil, hem pratik hem müzikli hem mantıklı hem de ahenkli olmuştur. Şu hâlde ta başlangıçtan beri dilin iki ayrı yönde oynaması kaçınılmaz bir sonuçu; bu iki yön, şiir ve düzyazıdır. Görevini kayıtsız şartsız yerine getirmek için mutlak anlamda bir düzyazının, bir çeşit matematik formülü olması gerekirdi; bu anlamda düzyazı, söylenmek istenen şeyi en yalın ve en anlaşılır şekilde söyleyen bir araç hâline gelir, söylenen şeyin açık, yanılmaz ve şüpheden uzak bir sembolü olurdu. Dar anlamda mükemmel düzyazı bilim dilinde bulunur. İşin mantığına bakılırsa sanat olmayacak bir şey varsa o da düzyazıdır.

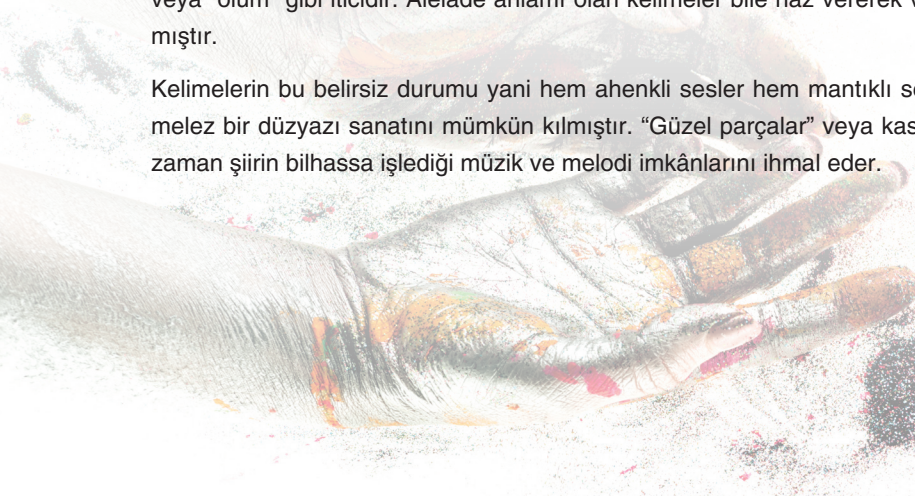
Bununla beraber kelimelerin, aldatıcı da olsa nesri bir sanat aracı hâline getiren iki niteliği vardır. En titiz ve kesin bir mantıkla kelimeler, bütün amaçlarından soyulsa bile yine de geriye onların bıraktığı duygusal izlenimler ile ton veya sesler kalır. Bir cebir formülünün bile kaçınılmaz bir ritmi vardır. Felsefi bir eser bile yazıldığı dilin dehasına sadık kalmak zorundadır. Descartes'ın düzyazısı, Fransızcanın o kendine has, eşsiz ahenğini taşır; Bergson'ı, diğer meziyetleri yanında, söylediği şeyin sedası için okumak zevklidir.

Kelimelerin yalnız tonları değil, bir de bıraktıkları duygusal izlenimler vardır. İlk öğrenildikleri zamanki şartların hatırlattığı şeyler, çocuklukta kullandıkları durumların verdiği çeşni, bütün bunlar, kelimelere bir renk, bir özellik verir. Birtakım bilimsel araştırmalarda kullanılan tamamıyla teknik ve özel terimler bir tarafa bırakılırsa dil, hiçbir zaman sadece matematik formülleri hâlini alamaz.

Kelimeler, hiçbir zaman duygudan yoksun kavramların duygudan yoksun araçları olmamıştır. Gösterdikleri şey, ya “yuva” gibi çekici veya “ölüm” gibi iticidir. Alelade anlamı olan kelimeler bile haz vererek veya rahatsız ederek yarı şuurlu binlerce çağrışım ile karışmıştır.

Kelimelerin bu belirsiz durumu yani hem ahenkli sesler hem mantıklı semboller hem de duygusal uyarıcı araçlar hâlinde olmaları, melez bir düzyazı sanatını mümkün kılmıştır. “Güzel parçalar” veya kasten “edebiyat yapmalar” bir tarafa bırakılırsa düzyazı, çoğu zaman şiirin bilhassa işlediği müzik ve melodi imkânlarını ihmal eder.

Irwin Edman, *Sanat ve İnsan*

Etkinlik 12

I

Yerde Kırşehir örneği üç halı seccade. Bir köşede üstü renkli teneke kaplı bir sandık, bir eski bavul, kapağını Ayaşlının kendi kösele parçalarıyla mıhladığı bir gaz sandığı. Bunu Ayaşlı çamaşır dolabı gibi kullanır. Üstünde oturduğu zaman soluk pembe yorgan boydan boya yatağın üstüne serilir, daha üstüne de yerdeki seccadelerden biri yayılır. Yatağın başucunda, duvarda asılı bir saz. Keyfi yerinde oldu mu, Ayaşlı saz çalar. Evde kalorifer, elektrik, mutfakta hava gazı varken Ayaşlı, kahvesini mangalda pişirir. Bu sac mangal Ayaşlının odasıyla mutfak arasında gezer durur, bu yüzden sabahları bütün bizim bölükte kömür kokusu duyulur. Faika söylenir, herkes söylenir, Ayaşlı aldırılmaz.

Memduh Şevket Esendal, *Ayaşlı ve Kiracıları*

II

Saatler ölümle bitişik ama bilinmez
işte gidiyorlar mı? Gitsinler
bardak ve sokak onun olur böylece
Bozulmuş estamp bir gökyüzüydü
bazı adamlarla daralan
Böylece kalkar engel
bir duyudur oturduğu yerde artık
çocuklarla çocuk olan
Çıkarır salar mavi kuşları
kendi göğüne kendindeki ormandan

Demek gittiler. İyi öyleyse
duyabilir saatlerle ölümü
isterse eşkiya bir aşkla süsler
bazan da acılarla onu

Ahmet Oktay, *Bir Portre için Taslak*

a. “Dünya, Kelime ve Şair” parçasından hareketle numaralanmış metinlerden hangisinin şiir, hangisinin düzyazı olduğunu belirtiniz.

I. →

II. →

b. “Dünya, Kelime ve Şair” metninden hareketle aşağıdaki yargıları metinlerle eşleştiriniz.

1. () Duyulara hitap etmektedir.
2. () Estetik zevke hitap edecek şekilde oluşturulmuştur.
3. () Sözcükler, mecaz anlamlara gelecek şekilde kullanılmıştır.
4. () Dilin müziksel etkisini hissettirmektedir.
5. () Dilin sanatsal etkisini taşır.

